

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

дарств земного шара. Она оказывает заметное влияние на трансформацию geopolитической обстановки, серьезное и быстрое изменение традиционных устоев жизни, столетиями формировавшихся в отдельных частях света. Поэтому демографическая экспансия должна быть постоянным объектом всесторонних статистических исследований, которые сложно реализовать без разработки соответствующей системы показателей, позволяющей оценить характер, направления, скорость и результаты демографических процессов, приводящих к ослаблению влияния коренного населения, исторически проживающего на определенной территории.

Список использованных источников

1. Вакуленко Е.С., Цимайло В.В. Учет нелегальной миграции: методы и оценки. Электронный ресурс: <http://demoscope.ru>

2. Карманов М.В., Давлетшина Л.А. Система показателей демографической экспансии // Материалы второй Международной научно-практической конференции «Социально-экономическое развитие регионов России». – М.: МЭСИ, 2012.

3. Карманов М.В., Карманов А.М., Смелов П.А. Особенности интегральной оценки демографической безопасности общества // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. №4, 2009.

4. Карманов М.В., Смелов П.А. Демографическая экспансия как способ передела современного мира // Инновации и инвестиции, №4, 2011.

5. Кузин С.И. Проблемы демографической ситуации в России // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. №6, 2013.

6. Шахотько Л.П., Привалова Н.Н. Демографическая безопасность: сущность, задачи, система показателей и механизм реализации // Вопросы статистики, №7, 2001.

7. Электронный ресурс: gazeta.rjews.net

УДК: 911.375.1/3(188.8)–026.15(100)

Р.М. КРАМАРЕНКО,

к.е.н., доцент, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Розвиток креативного міста: парадигми світової сучасності

У статті розглянуто парадигми світової сучасності для формування урбаністичних концепцій. Проаналізовано певні відмінності в підходах до визначення розвитку креативного міста.

Ключові слова: урбанізація, мегаполіс, глобалізація, парадигма, урбанистика, економічний розвиток.

В статье рассмотрены парадигмы мировой современности для формирования урбанистических концепций. Проанализированы определенные различия в подходах к определению развития креативного города.

Ключевые слова: урбанизация, мегаполис, глобализация, парадигма, урбанистика, экономическое развитие.

The article considers the paradigm of global modernity for the formation of urban concepts. Analyzed some differences in the approaches to the definition of a creative city.

Keywords: urbanization, megapolis, globalization, paradigm, urban planning, economic development.

Постановка проблеми. Активний розвиток найбільших міст світу протягом останніх років вніс суттєві зміни в характер їхньої динаміки та зумовлені цим секторальні та структурні зрушенні мотиваційної оцінки нових позицій мегаполісів у глобальному конкурентному середовищі. З огляду на це виникла цілком зрозуміла дилема: яку парадигму взяти за основу для формування нової урбаністичної концепції – Homo economicus, яка пояснює економічну складову суспільного прогресу, а відтак і вправдовує посилення нерівномірності розвитку міст, чи Homo sociologicus, яка дає загальне

уявлення про пануючі у світі соціальні процеси, проте при ідентифікації характеру та динаміки урбаністичних тенденцій зосереджується головним чином на оцінці соціальних трансформацій, що сталися впродовж певного часу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Прорівні економісти розвинених країн світу вже давно оцінили можливості креативної економіки для розвитку окремих міст, територій та країн загалом. Для них вона стає тим засобом, що дозволяє вивести країну із затяжної фінансової кризи, сформувати позитивний імідж держави та закріпити лідеруючі позиції у світі. Серед зарубіжних науковців, які присвятили свої дослідження питанням розвитку креативного міста, Р. Флоріда, Т. Кун, Дж. Хокінс, Ч. Лендрі, Т. Флемінг, Дж. Поттс, П. Лінднер, Дж. О'Конор, Е. Мельвіль, Р. Сведберг, Е. Зеленцова, Л. Вистряков, Й. Клоудова.

Мета статті. Дослідження основних положень та встановлення особливостей напрямів розвитку креативного міста.

Виклад основного матеріалу. Характерними рисами сучасного мегаполіса є наявність у ньому полідинамічної структури господарства, а відтак виходить, що системне дослідження його функціональної основи значною мірою прояснює можливі перспективи його глобально-локально-го домінування. З огляду на це можна констатувати: до найсуттєвіших рис сучасного мегаполісу, які й потребують подальшого вивчення, слід віднести:

– гіперконцентрацію факторів виробництва з подальшим селектуванням їхньої ваги у процесі зростання ролі мегаполісів, насамперед тих, що мають столичний ранг;

- наявність сучасної ринкової інфраструктури в мегаполісі, експлуатантами (навантажувачами) якої є не лише національні компанії, а й міжнародний капітал, з притаманними йому високими вимогами щодо її якостей;
- постійно зростаючу інституційну роль мегаполісів, які дедалі більше перетягають на себе його ринкову владу і можуть через ТНК та ТНБ істотно впливати на глобальний рух капіталу;
- стрімке нарощування концентрації креативних ресурсів, які значною мірою впливали не лише на зміну міської субструктурі в мегаполісах постіндустріальних держав, а й визначали умови розвитку передових технологій в усіх сферах людського життя;
- індикативною ознакою сучасних мегаполісів стала останнім часом адсорбція інтелектуального капіталу з наступною креативізацією стиля життя в місті та посиленням впливу нової моделі мережного суспільства.

Період, що розпочався після 2003 року, коли вище названими авторами були оприлюднені нові підходи до формування регіональних парадигм, можна частково назвати поверненням до тлумачення парадигми К. Kuhn, адже саме у цей період серед багатьох вузьких фахівців з економічних і демографічних проблем домінуючою стала тема незіставності (*incommensurability*, англ.) численних продуктованих концепцій, які зазвичай почали прирівнювати до парадигм, відтак найбільш суттєвою виявилася описана M. Boumans та J.B. Davis проблема консталеляції довіри [1, с. 105], яку відтепер, повертуючись до моделі K. Kuhn, починають розглядати через призму міждисциплінарної матриці. Заслуговує також на увагу системна робота німецького науковця H. Sieberta, який дослідив у світовій економіці проблему локальної конкуренції, пов'язавши її з новою парадигмою міжнародного поділу праці [2]. Саме його підходи були у подальшому покладені в основу створення нової теорії локалізму, яка вже у другому десятиріччі ХХІ ст. суттєво потіснила основні ідеї регіоналізму, перевівши основні його постулати в неолібералістську методологію.

У регіональному аналізі першого десятиріччя ХХ ст. також з'явилося чимало нових напрямів. Зокрема, T. Herrschel за-пропонував нові підходи щодо виокремлення в методології регіонального зростання характеру периферійності та маргіоналізації [2, с. 85–95], а його швецький колега A. Lidstrom – свою модель перерозподілу видів діяльності у столичних регіонах, провівши компаративний аналіз між мегаполісами Швеції та США, результатом чого стало обґрунтування ідеї подальшої метрополізації як домінуючого явища розвитку міст (до речі, на думку автора, зовсім необов'язковим є те, чи мають міста столичний статус, чи є просто такими, що здійснюють масштабну економічну діяльність) [3, с. 129–131].

Водночас у сучасній науковій літературі з'являється чимало праць, автори яких рішуче критикують панівні ідеї глобалізму, пов'язуючи їх з тим, що важливою складовою деглобалізації (вони обґрунтують, що такий процес триває) є дезінтеграція. На думку D. Held та A. McGrew, рушійними силами цього

«зворотного процесу світової економіки є новий устрій кордонів, націоналізм, протекціонізм та локалізм» [4, с. 2].

Відхід від традиційних канонів двох попередніх парадигм *Homo economicus* та *Homo sociologicus* призвів відомого науковця сучасності П. Друкера до необхідності уточнення кожної з них щодо тих нововведень, що стали панівними на глобальних ринках. Мова йде про інновації і політику компанії, уряду, виробничої мережі, які беруться за її реалізацію «суть послідовної інноваційної діяльності, пише автор, полягає таким чином у цілеспрямованому та організованому пошуці змін, а також в послідовному аналізі тих можливостей, які приносять ці зміни для економічних і соціальних нововведень» [5, с. 62]. Відтак виходить, що у світі має бути створена нова всеосяжна парадигма, яка здобула останнім часом доволі оригінальну назву – *Homo informaticus*, а сферою її дії стало мережне суспільство, що створювалося в глобальній економіці. Обґрунтування нової моделі розвитку людства і упередження ризиків, які несе таке суспільство, доволі чітко визначив у своїх численних працях M. Castells. Саме йому вдалося простежити особливості динаміки експорту інформації із основних мегаполісів світу. За M. Castells виходило, що три американські мегаполіси – Нью-Йорк, Лос-Анджелес і Вашингтон – мають найбільш індикатори зростання інформаційних потоків [6, с. 412], сумарний показник яких може бути зіставленій з цілими країнами Європи. З огляду на це важливе значення, на думку науковця, має соціальна теорія простору та теорія просторових потоків [6, с. 440–441], які б мали дати прогнози щодо подальшого поширення переваг урбанізації мегаміст. Необхідність дослідницьких нововведень початку ХХІ ст. також була вмотивована ще й тим, що, на думку M. Castells, у світі розпочалася третя тисячолітня урбанізація, яка охоплює не лише міста країн-лідерів (Нью-Йорк, Токіо, Лондон та ін.), а й нові центри з країн, що розвиваються (Пекін, Джакарта, Лагос, Мехіко, Делі та ін.) [6, с. 434]. Характерною рисою останньої категорії стало те, що їхня сукупна робоча сила задіяна як у створенні високих технологій, так і в реалізації виробничих процесів першого–другого технологічних укладів.

Скорочення виробничого потенціалу мегаполісів і зростання їхньої інноваційної та інституційної складової, суттєве зменшення чи навіть, навпаки, відсутність промислової функції, яка, вчасно кажучи, її сформувала ці міста, значною мірою вплинула на продукування нових підходів при визначенні нової місії найбільших міст світу. Сенсаційна за своєю суттю книга американського економіста R. Florida «Підйом креативного класу» [7] в буквальному розумінні поділила США на два тabori – тих, які палко підтримали його теорію креативного класу в містах, і тих, котрі виступали категорично проти неї. Предметом аналізу дослідника виступали здебільшого ті явища, які раніше ніхто не вивчав, наприклад міська толерантність та класифікація категорій працівників, які раніше, на думку аналітиків, вважалися обслуговуючою сферою. Як підрахував автор, станом на 2000 рік таких людей у США налічується 38

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

млн., тобто 30% сукупної робочої сили [7, с. 8]. R. Florida вважає, що цей новий клас складається з високоосвічених працівників—професіоналів, до яких відносить фахівців із бізнесу, фінансів, правників, страхувальників і представників творчих професій – артистів, інженерів, музикантів, письменників, комп'ютерників, вчених та ін. Автор стверджує, що попит на їхню діяльність постійно зростатиме, а своєрідними «магнітами» такої діяльності виступатимуть найбільші міста планети. За розрахунками автора, інвестиції в таку креативну сферу, як R&D, зросли у США з 1953 по 2000 рік у 50 разів [7, с. 45]. За розрахунками автора, загальносвітові витрати на креативну економіку становили на зламі тисячоліть у світі \$2,2 трлн., при цьому відсоток цієї країни дорівнював 43% [7, с. 47]. Водночас креативізація економіки міста не може бути безкінцевою, адже його відріваність від виробництва неодмінно призводить до дорожнечі життя в ньому, що постійно демонструють основні мегаполіси світу. Відтак у науковій літературі численні автори поставили питання про ідентифікацію міст, у тому числі тих, де домінує виробництво, і тих, які виконують переважно споживчу функцію. Дослідження британця Ентоні Д. Кінга дозволило дещо прояснити сучасні підходи до такої ідентифікації. Автор вирішив запропонувати свою дефініцію модерного міста, яке створюється внаслідок існування в світі нерівноправних відносин між «...колоніалізмом і глобальним капіталізмом» [8, с. 163]. Решту ж міст науковець відносить до категорії «традиційних», в яких виробнича функція складається внаслідок першого міжнародного поділу праці. Втім важливість думок британського філософа полягає ще й у тому, що він методологічно обґруntовує існування метрополіса, надляючи його доволі незвичними рисами: особливою позицією у глобальному просторі, існуванням модерного суспільства, наявністю певних технологій та раціональною бюрократією [8, с. 173]. З цього випливає, що сучасні мегаполіси інтенсивно розвиваються виходячи не лише з внутрішніх причин, а й цілою низкою зовнішніх. Відтак виходить, що вплив екзо– та ендогенних чинників далеко не завжди може бути урівноваженим, адже певні з них можуть виявитися домінуючими, натомість інші – рецесивними, що призведе до хибного уявлення про закони руху найбільших міст світу.

Британські дослідники A. Rike, A. Rodrigues-Pose, J. Totmaneу також вирішили простежити можливість використання основних зasad методології ендогенного зростання до теорії локального та регіонального зростання. Основними ланцюжками такої моделі, на їхню думку, маютьстати:

– державні та приватні інвестиції в освіту → локальні та регіональні економічні і соціальні мережі → розробка та трансмісія інновацій → ендогенний технічний прогрес (витрати R&D) в випуск продукції (витрати праці);

– регіональні заощадження в нові капітальні інвестиції → використання ресурсів на фондових біржах → людський капітал → випуск продукції (витрати праці) [9, с. 104].

Таким чином, запропонована британськими науковцями модель економічного зростання, яка в основному спирається

на внутрішні ресурси, не позбавлена як переваг (наприклад, створення спільних із бізнесом кластерів, технопарків, технopolісів тощо), так і недоліків (будь-який регіон, у тому числі мегаполіс, не може вважатися відокремленою від світового господарства одиницею, а вплив світових фінансових, ресурсних та інформаційних потоків не може обминути найбільші міста планети). З цього випливає, що у процесі народження нової парадигми розвитку міст слід виходити з таких міркувань:

– по–перше, мегаполіс тієї чи іншої країни являє собою високолокалізований тип поселення, в якому концентрація креативного, інституційного та частково виробничого капіталу є надзвичайно високою;

– по–друге, реалізація потенціалу розширення ринкової, трансформаційної та певною мірою соціальної інфраструктури обмежується рамками географічної локалізації самого міста. Відтак виходить, що подальший розвиток мегаполісів має базуватися на удосконаленні структурних елементів його господарства та їх технічній модернізації;

– по–третє, міграційна спроможність креативного класу в межах мегаполіса є надзвичайно високою, що може сприяти як «процвітанню» міста, так і його занепаду, тобто мати значні глобалізаційні ризики.

Висновки

Створення нової парадигми розвитку креативного міста багато в чому базується на усвідомленні того, що існуючі зараз парадигми не відображають характер та напрями фундаментальних досліджень суспільства, що зазнає постійної модернізації, адже створення виробничих, соціальних та інтелектуальних мереж із кожним роком ускладнюється, і якщо Homo economicus та Homo sociologicus створили свого часу необхідні умови для переходу до інформаційного суспільства, то подальша метрополізація суспільного життя (відтепер не лише у країнах–лідерах) неодмінно призведе до необхідності по–новому осмислити роль мега– (метро) полісів у процесі створення високо динамічного глобального ринку, а існує велика потреба у формуванні нової парадигми, яку ми назвали Homo metropolis. Власно кажучи, саме такі міркування багатьох європейських і американських науковців породили до життя цілий ряд нових концепцій, кожна з яких, на їхнє глибоке переконання, може з часом перерости в самостійну теорію. Така тенденція особливо стала помітною протягом останніх трьох років.

Проблему подальшої креативізації міст і територій частіна науковців продовжує розглядати в розрізі агломерацій, допускаючи у процесі дослідження існування феномену глобального зростання метрополіса [10].

При виокремленні будь–якої секторальної парадигми надзвичайно важливим, як відмічалося раніше, є максимальне врахування зовнішніх чинників, які в умовах створення межового суспільства та посилення прямих і опосередкованих потокових ресурсних процесів виявятися доволі важко, а тим більше оцінити їхню вагу в процесі модернізації і постійної

трансформації самого мегаполісу. В разі його знаходження в межах інтеграційного угруповання з наявними інструментами і механізмами регулювання, формування сутнісної основи парадигми *Homo metropolitus* ще більш ускладнюється, адже відтепер це місто підпадає під дію відповідної політики угруповання. Зазвичай політика регіонального і локального розвитку базується на моделі вирівнювання (бувший СРСР, КНР), конвергенції (країни ЄС), неоліберальному «невтручанні» у справи регіону–міста (США). З огляду на це виходить, що внутрішньоадміністративні чи внутрішньоблокові чинники можуть суттєво впливати на характер і динаміку мегаполіса, а регіоналізм може бути визначений як внутрішній, так і зовнішній, що мають чимало точок дотику. Розуміючи таку дилему в інтерпретації суті процесів, що аналізуються, російський науковець А. Спартак доволі влучно зауважує: «Регіоналізм у його класичному, просторово обмеженому та такому, що орієнтується на »жорсткі« інтеграційні формати, вигляді поступово уходить у минуле. Всі країни навчалися цінувати переваги відкритої торгівлі, що забезпечує найбільш ефективне використання наявних ресурсів та переваг. Okрім цього, по-тужним лобістом виступає транснаціональний бізнес, інтереси якого все частіше концентруються далеко за межами власного регіону» [11, с. 14]. Сказане вище значною мірою відноситься й до глобальних мегаполісів, вплив яких на світову економіку є надзвичайно великим.

Список використаних джерел

1. Boumans M., Davis J. Economic Methodology. Understanding Economics as a Science. – London: Palgrave Macmillan, 2010. – 209 p.
2. Siebert H. Locational Competition: A Neglected Paradigm in the International Division of Labour / Horst Siebert // The World Economy. – 2006. – №2(29). – P. 137–159.
3. Herrschel T. Regional Development, Peripheralisation and Marginalisation – and the Role of Governance / Role of regions? Networks, Scale, Territory – Kristianstads Boktrychery, Sweden, 2011. – P. 85–102.
4. Lidstrom A., Sellers J. Governance and Redistribution in Metropolitan Areas – a Swed – US Comparison / Role of regions? Networks, Scale, Territory – Kristianstads Boktrychery, Sweden, 2011. – P. 125–145.
5. Друкер П. Бізнес и інновации: Пер. с англ. – М.: ООО «І.Д. Вильямс, 2009. – 432 с.
6. Castells M. The rise of the Network Society / M. Castells. – Blackwell Publishing, 2000. – 594 p.
7. Florida R. The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. – New York, 2004. – 434 p.
8. Кінг Е. Часи й простори модерності (або кому потрібен постмодернізм?) / Глобальні модерності / За ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона. – К.: Ніка–Центр, 2008. – С. 158–178.
9. Pike A., Rodriguez-Pose A., Tomaney J. Local and Regional Development. – London: Routledge, 2006. – 310 p.
10. McCombie J., Felipe J. Agglomeration Economies, Regional Growth, and the Aggregate Production Function: A Caveat Emptor for Regional Scientists / Jesus Felipe, John McCombie // Spatial Economic Analysis. – 2012. – №4. – P. 461–484.
11. Спартак А. Современный регионализм / Андрей Спартак // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №1. – С. 3–15.